

MERCURIUS – HERMES-THOT. O STATUETĂ DE BRONZ DIN DOBROGEA ROMANĂ

DE

COSTEL CHIRIAC, GEORGE NUȚU

Keywords: *Mecurius, bronzes figurine, roman Dobrudja*

Mercurius ocupă un loc aparte în repertoriul bronzurilor figurate descoperite în Dobrogea romană, printr-o serie de statuete de o valoare artistică deosebită. Alături de varianta „clasică” a divinității greco-romane, în perioada de efervescentă artistică a elenismului timpuriu își are geneza un nou tip de reprezentare – *Hermes-Thot* – apărut prin îngemănarea funcțiilor vechii zeități sapiențiale egiptene cu atributele zeului ancestral al lumii elene. Statueta care face prilejul notei de față (pl. I, 1), a fost descoperită într-un loc neprecizat din Dobrogea, provine din colecția „I. Matei” (București), și a fost achiziționată de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

Statueta a fost realizată prin turnare plină și prezintă o patină verde-închis, întreruptă de o serie de lovituri produse, cel mai probabil, în momentul descoperirii. Starea de conservare este bună. H = 6,3; Gr = 30,34 g.

Zeul poartă un *chlamys* tras de pe umărul drept spre partea stângă a pieptului, pe cap are *petassos* cu două aripioare laterale și frunza de lotus sau pana de ibis, toate schematizate. Părul este reprezentat, atât pe frunte, cât și la spate, prin mici cercuri incizate, ca și *chlamys*-ul reprezentat în aceeași manieră. Trăsăturile feței sunt redată sumar, ochii sunt alungiți, nasul drept și gura mică. Întreaga figură denotă un aspect juvenil. În mâna dreaptă ține bursa bifidă, iar în stînga caduceul redat schematizat. În partea inferioară a caduceului, șerpilor sunt reprezentați prin linii incizate oblice, iar în stînga caduceului se observă o aripioară. Corpul este bine proporționat, mâinile și picioarele, deși redată schematizat, nu sunt lipsite de o anumită grație, abdomenul bine reliefat, iar piciorul stîng este rupt sub genunchi. În ansamblu, putem considera piesa un produs local; un oarecare schematism, sesizabil la nivelul întregii reprezentări, întărind această concluzie.

Mercurius este una dintre cele mai răspândite divinități din Moesia Inferior, această situație fiind sesizabilă și în cazul altor provincii romane. În aria danubiană, zeul exercită o puternică influență în calitate de protector al comerțului, asociat cu prosperitatea și norocul în afaceri, iar majoritatea reprezentărilor se înscriu iconografiei „oficiale” fiind reliefate cu *petassos*, caduceul și bursa, simbolul lui Mercurius *negotiator*. Divinitatea în varianta egiptizantă – *Hermes-Thot* – are origine elenistică, fiind apoi preluată și răspândită în toate provinciile Imperiului. Acest tip, a cărui origine a fost amplu dezbătută în literatura de specialitate¹, cunoaște la începutul Imperiului ceea ce S. Boucher numește „diffusion générale”². Pentru originea alexandrină a tipului un argument puternic este oferit de o serie de statuete care prezintă fizionomia unor suverani lagizi, iar datarea în secolele III–II a.Chr., sugerată de aceeași autoare, primește astfel o dovadă în plus³. Acest tip

¹ L. Țeposu-Marinescu, C. Pop, *Statuete de bronz din Dacia romană*, Muzeul Național de Istorie a României. Monografii I, București, 2000, p. 51 cu discuția referitoare la această problemă.

² S. Boucher, *Bronzes gallo-romains et bronzes gaulois. Problèmes de méthode*, în *Gallia*, 32, 1974, 1, p. 146.

³ Idem, *Recherches sur les bronzes figurés de Gaule pré-romaine et romaine*, BEFAR, 228, Rome, 1976, p. 111; idem, *Les bronzes figurés dans le monde romain. Ateliers et datations*, în *ActaMN*, XV, 1977, p. 274–275; A. Furtwängler, *Noch einmal zu Hermes-Thoth und Apis*, în idem, *Kleine Schriften II*, München, 1913, p. 380. Boucher, după ce analizează o serie de bronzuri de influență alexandrină descoperite în Gallia și Italia, ajunge la concluzia copierii unora dintre acestea de către atelierele locale; printre acestea se numără și reprezentările lui Mercurius/Hermes-Thot, replicate

combină elemente ale lui *Thot* – divinitatea egipteană a înțelepciunii, artelor, scrisului și a lucrurilor noi – cu *Hermes* – zeitate cu o serie de atribute asemănătoare –, iar iconografia este completată prin preluarea penei de ibis de la *Ma*, zeița adevărului⁴.

Etapele difuziunii în lumea romană sunt dificil de urmărit, dar una dintre primele arii de penetrare pare să fie zona campaniană, unde, viața economică înfloritoare și numeroasele porturi deschise comerțului cu Egiptul și zona levantină au permis pătrunderea acestui Mercurius egiptizant, iar difuziunea a fost asigurată de atelierele locale, prin crearea și răspândirea coperților. Această răspândire pare să se facă în limitele bine stabilite ale modelului elenistic, iar adoptarea acestuia în Italia și Gallia are probabil, motive diferite. Dacă pentru ultima arie se pot invoca și unele particularități de ordin religios⁵, în Italia și mai ales în zona orașelor din zona Vezuviului, unde exemplarele sunt bine datate⁶, pătrunderea acestor statuete de la jumătatea secolului I p.Chr. poate fi explicată și prin fascinația pentru exotic și gustul artistic elevat. Numeroasele obiecte de artă aparținând curentului alexandrin, descoperite aici, constituie un bun exemplu, iar statuetele care combină reprezentarea clasică a lui Mercurius cu elemente de influență alexandrină aveau toate șansele să fie căutate pentru *lararia*, atât în scop religios, cât și pentru desăvârșirea artistică.

Pentru statuetele cu reprezentarea lui Mercurius–*Hermes*–*Thot*, originea egipteană a modelului pare să fie sigură, dar atelierele rămân o problemă deschisă. O producție locală, campaniană, nu poate fi exclusă, deoarece numeroasele exemple de piese de influență alexandrină descoperite în Pompei și Herculaneum⁷ nu pot fi considerate în totalitate importuri, chiar dacă ar fi să aducem în discuție argumentul slab al numărului. Puternica dezvoltare a meșteșugurilor în zonă, ateliere funcționând pe lângă *villae* sau în orașe, dar și circulația artizanilor în epocă, atrași de înfloritoarea viață economică a orașelor vezuviene, ar putea constitui argumente pentru o producție parțial locală, sesizabilă și în cazul altor produse⁸.

Acest tip apare unitar în tot Imperiul, în ciuda diferențelor calitative, care rezidă mai puțin în „alterarea” modelului inițial, cât, mai ales, în priceperea artizanului. Modelul este preluat și modificat conform viziunii unor *officinae* provinciale diverse, dar și posibilităților tehnologice și îndemnării artizanilor. Cele mai multe statuete îl prezintă purtând un *chlamys* „en sautoir”⁹, cu greutatea corpului pe piciorul drept, stângul ușor flexat sugerând o mișcare ușoară. *Petassos*-ul prezintă variante diferite, cu aripioarele și modelul central – lotus sau pană de ibis – de dimensiuni și dispunere diversă. Statuetele sunt numeroase în provinciile vestice ale Imperiului. Printre acestea, se remarcă exemplarele de la Lyon¹⁰, din colecțiile Bibliotecii Naționale din Paris¹¹, muzeelor din Torino¹², Palermo¹³ și Köln¹⁴. Un studiu de sinteză realizat pentru Gallia include și

---

în *officinae gallice* și *italice*, vezi S. Boucher, *Problèmes de l'influence alexandrine sur les bronzes d'époque romaine*, în *Latomus*, XXXII, 1973, 4, p. 808–809.

⁴ A. Furtwängler, *Römische Bronzen aus Deutschland*, în idem, *op. cit.*, p. 357.

⁵ C. A. Di Stefano, *Bronzetti figurati del Museo Nazionale di Palermo*, Studi e Materiali, Istituto di Archeologia Università di Palermo, 2, Roma, 1975, p. 18. Autoarea citează pe M. Chassaing care consideră că puternica răspândire a acestui tip în Gallia se datorează asimilării lui Mercurius cu Silvanus.

⁶ V. Sampaolo, *La Casa di Gratus (IX, 6, 5)*, în A. d' Ambrosio, P. G. Guzzo, M. Mastroroberto (ed.), *Storie da un'eruzione. Pompei, Ercolano, Oplontis*, Napoli, 2003, p. 282, nr. IV.119; G. Stefani, *La Casa di Aulo Trebio Valente (III, 2, 1)*, în A. d' Ambrosio, P. G. Guzzo, M. Mastroroberto (ed.), *op. cit.*, p. 341, no. IV.325.

⁷ S. De Caro, *Il gabineto segreto del Museo Archeologico Nazionale di Napoli*, Napoli, 2000, passim; A. M. Sodo, *Statuetta di Bacco*, în *Rediscovering Pompei*, Roma, 1992, p. 140, nr. 5.

⁸ L. Pirzio Biroli Stefanelli, *Le argenterie nel Mondo Romano*, în P. G. Guzzo (ed.), *Argenti a Pompei*, Milano, 2006, p. 28; A. d' Ambrosio, E. De Carolis, *I monili dall'area vesuviana*, Ministero per i Beni Culturali e Ambientali. Soprintendenza Archeologica di Pompei. Cataloghi 6, Roma, 1997, p. 19.

⁹ S. Boucher, *Recherches sur les bronzes figurés de Gaule pré-romaine et romaine*, p. 110.

¹⁰ Idem, *Bronzes figurés du Musée des Beaux-Arts de Lyon*, Collections des Musées de Lyon, IX, Lyon, 1973, p. 84, nr. 136, p. 86–87, nr. 138 (inv. A 1933; A 1952).

¹¹ E. Babelon, J.-A. Blanchet, *Catalogue des Bronzes Antiques de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1895, p. 156–158, nr. 356–359 (statuetele sunt grupate sub denumirea generică „Mercure panthée”, iar pana este considerată atributul Muzelor).

¹² N. Genaille, *Documents égyptisants au Musée des Antiquités de Turin*, în *RA*, 1975, 2, p. 244–245, fig. 26 (inv. 868).

¹³ C. A. Di Stefano, *op. cit.*, p. 18–20, nr. 26–29, pl. VII–VIII (inv. B 210, Cb.39; 8158, B 209; 8159, B202. Cb.53; 8196, B200. Cb.1888).

¹⁴ N. Franken, *Die antiken bronzen im Römisch-Germanischen Museum Köln. Die bronzestatuetten ohne fundortangabe. Die statuetten aus dem fund von La Comelle-sous-Beuvray*, în *KölnJahrb*, 27, 1994, p. 435–437, nr. 39, 42, fig. 82–83, 86–87 (inv. 27122, 8887); S. Ritter, *Die antiken bronzen im Römisch-Germanischen Museum Köln. Die statuetten aus Köln*, în *KölnJahrb*, 27, 1994, p. 350, nr. 17, fig. 38–40 (inv. N 4189).

aceste reprezentări¹⁵. Trei statuete cu reprezentarea lui *Mercurius-Thot*, din Muzeul Split, corespund aceleiași ordin de mărime (printre care un exemplar descoperit la Solin-Salona)¹⁶. Această variantă de redare nu este atestată în importantul centru de la Siscia, dar R. Košćević consideră două statuete cu reprezentarea lui *Mercurius* în ipostaza clasică, descoperite aici, produse locale¹⁷. În Dacia, spațiu ale cărui statuete din bronz ale divinității au fost analizate în câteva articole,¹⁸ aceste reprezentări sunt atestate la Drobeta (pl. I, 3), Sucidava (pl. I, 2) și în colecțiile Muzeului din Cluj¹⁹.

Pentru spațiul provinciei Moesia Inferior, documentele referitoare la cultul zeului sunt numeroase și variate, ca mod de exprimare artistică, demonstrând puternica influență a zeului în regiune. În Dobrogea romană, imaginea acestuia este întâlnită pe monumente sculpturale, ponduri, statuete și încuietori de casetă din bronz, dar și pe o gemă care, alături de un relief descoperit la Tomis, atestă existența lui *Mercurius psychopompos*²⁰, cu o serie de analogii în pictura elenistică, la Vergina și Isernia, în Sannio²¹. Un aspect interesant îl constituie aria de difuziune a reprezentărilor sculpturale în marmură și bronz: toate au fost descoperite în centrele urbane din Dobrogea, sau în zone în care se consideră că a existat o puternică activitate meșteșugărească, fapt ce concordă cu vocația prin excelență comercială a divinității, desigur, fără a exclude faptul că, în perioada romană, cultul lui *Mercurius* a fost extrem de răspândit și în mediul rural. Statuetele de bronz descoperite în segmentul de nord al Moesiei Inferior aparțin tipului clasic; la Tomis, oraș care deține primul loc în cadrul descoperirilor, cele trei exemplare aflate aici pot fi considerate importuri²², la fel ca și o statueta de la Durostorum, care păstrează liniile modelului clasic grec, de secol V²³. Pe lângă acestea, se mai cunosc alte două statuete (descoperite la Izvoarele, acolo unde se consideră că s-a aflat Sucidava moesică, și în împrejurimile satului Pietroiu, în stânga Dunării, însă, provenind se pare, din același centru), care sunt, fără îndoială, produse ale unor artizani locali²⁴. O analiză stilistică a statuetei de la Izvoarele pare să conducă spre un grup de reprezentări schematizate, de factură provincială, pentru care cele mai apropiate analogii sunt *Mercurius* de Sapaja²⁵ și două statuete ale lui *Hermes Kerdoos* de la Thessalonica²⁶. Spre sud, reprezentările

¹⁵ H. Oggiano-Bitar, *Typologie de Mercure en Gaule*, în *Akten der 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen, Freiburg, 18.–22. Juli 1988*, Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg 45, Stuttgart, 1994, p. 311.

¹⁶ J. Žanić-Protić, *Antička brončana plastika iz Arheološkog Muzeja v Splitu I (Roman Bronze Sculpture from the Archaeological Museum in Split I)*, în *VAHD*, 81, 1988, p. 26–27, nr. 16–18, pl. III (inv. H 1886, H 4081 – Salona, inv. H 358).

¹⁷ R. Košćević, *Merkurove statuete iz Siscije (Figurines of Mercury from Siscia)*, în *Prilozi Zagreb*, 15–16, 1998–1999, p. 25.

¹⁸ S. Cociș, *Mercurius. Reprezentările în bronz din Dacia*, în *AIAC*, 29, 1989, p. 348, nr. 22, fig. 3 (= idem, *Mercurius. Représentations en Bronze de la Dacie*, în *Akten der 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen*, p. 129–130, fig. 3); L. Țeposu-Marinescu, *Tipuri de statuete de bronz romane din Dacia*, în *Sargetia*, XXI–XXIV, 1988–1991, p. 65, (= idem, *Typen römischer Bronzestatuetten aus Dakien*, în *Akten der 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen*, p. 273, 278, nr. 70–71).

¹⁹ Eadem, *Zwei Hypostasen des Merkur in der Kunst der Dacia romana*, în R. Thomas (hrsg.), *Antike Bronzen, Werkstattkreise: Figuren und Geräte. Akten des 14. Internationalen Kongresses für Antike Bronzen in Köln, 21. bis 24. September 1999*, *Kölner Jahrb.*, 33, 2000, p. 197–201, fig. 1–3 (Muzeul Drobeta-Turnu Severin, inv. 7089; Muzeul Corabia, inv. 101/1; MNIT Cluj Napoca, inv. 1909).

²⁰ Z. Covacef, *Arta sculpturală în Dobrogea romană, secolele I–III*, Cluj-Napoca, 2002, p. 113–114; o altă gemă provine dintr-o descoperire fortuită de la Noviodunum, vezi G. Simion, *Gemele din colecția ICEM Tulcea*, în *Peuce*, SN, III–IV, 2005–2006, p. 176, nr. 4, fig. 1/4.

²¹ K. Tzanavari, *The Worship of Gods and Heroes in Thessaloniki*, în D. V. Grammenos (ed.), *Roman Thessaloniki*, Thessaloniki, 2003, p. 203; I. Baldassare, A. Pontrandolfo, A. Rouveret, *Pittura romana. Dall'ellenismo al tardo antico*, Milano, 2002, p. 64.

²² V. Barbu, *Bronzes romains du Musée Archéologique de Constantza*, în *Dacia*, NS, IX, 1965, p. 391–393, nr. 6–8, fig. 6–8 (inv. 3890; 3891; 3893); M. Irimia, *Bronzuri figurate*, Constanța, 1966, p. 14–18, nr. 6–8; M. Bucovală, *Römische Bronzefiguren aus der Sammlung des Museums für Nationalgeschichte und Archäologie in Konstanz*, în K. Gschwantler, A. Bernhard-Walcher (ed.), *Akten der 9. Tagung über antike Bronzen 21–25. April 1986 in Wien*, Wien, 1988, p. 391–392, nr. 1–2, fig. 1–3.

²³ V. Culică, C. Mușețeanu, *Noi bronzuri romane din sud-vestul Dobrogei*, în *SCIIVA*, 30, 1979, 3, p. 447, nr. 3, fig. 2/a–b (Muzeul Călărași, inv. 11560). De la Durostorum provin alte trei statuete cu reprezentarea lui *Mercurius* clasic; vezi P. Georgiev, P. Donevski, *Rimski bronzovi statuete ot Durostorum (Römische Bronzestatuetten aus Durostorum)*, în *Izvestija Varna*, 16 (31), 1980, p. 119–120, nr. 1–3, pl. I/1–3.

²⁴ V. Culică, C. Mușețeanu, *op. cit.*, p. 446–447, nr. 2, 4, fig. 1/c–d, 2/c (Muzeul Călărași, inv. 11559, 11405).

²⁵ Lj. B. Popović, D. Mano-Zisi, M. Veličković, B. Jeličić, *Antička Bronza u Jugoslaviji*, Beograd, 1969, p. 90, nr. 92, fig. 92 (Muzeul Național Vrșac, inv. 12731).

²⁶ K. Tzanavari, *op. cit.*, în D. V. Grammenos (ed.), *op. cit.*, p. 202, fig. 15.

zeului sunt mult mai numeroase, demonstrând puternica influență a divinității în cadrul universului religios din Moesia Inferior. Nicopolis ad Istrum deține un rol important prin numeroasele monumente descoperite: reliefuri votive, altare cu inscripții, statuete din bronz și *terracotta*, tipare pentru decorat ceramica și în evidența numismatică²⁷. În afară de centrul urban, descoperirile din teritoriu vin să confirme încă odată această influență: tiparele pentru decorarea ceramicii, din centrul meșteșugăresc de la Butovo, precum și o placă votivă din marmură, pe care Mercurius apare alături de Jupiter, au reprezentarea zeului în varianta clasică²⁸, în timp ce o statueta aparținând așa-numitei „Gruppe Popovo” îl reprezintă în varianta *Mercurius-Thot*²⁹. La Oescus, acest tip nu este atestat, dar o statueta îl prezintă pe *Hermes Dionysophor*, copie romană a modelului grec realizat de Praxiteles II³⁰, pentru care avem o analogie la Ratiaria³¹. Statuetele de la Novae³² și *Mercurius-Thot* de Tolbuhin³³ completează seria pieselor descoperite în provincie.

Cea mai apropiată analogie pentru statueta în discuție provine de la Ratiaria – o statueta care prezintă aceeași schemă iconografică, liniile schematizate, aripioarele și frunza de lotus applatizate³⁴. Atelierul și datarea rămân probleme dificil de rezolvat. A. Leibundgut consideră statuetele lui *Mercurius-Thot*, descoperite în Gallia, produse ale unor ateliere locale, iar L. Țeposu-Marinescu și C. Pop desemnează această arie, alături de Italia, ca loc de proveniență a statuetele descoperite în Dacia³⁵. Schematismul statuetei în discuție, calitatea inferioară, micile bavuri din zona picioarelor și caduceul care pare neterminat, constituie argumente pentru includerea piesei în cadrul statuetele de producție locală, moesică. Mai mult, existența unei reprezentări a lui *Mercurius-Thot* în cadrul seriei de bronzuri din zona Popovo, acolo unde se presupune existența unei *officina*,³⁶ constituie un argument în plus pentru producerea acestui tip în afara ariilor „tradiționale”. În concluzie, putem include cu destulă siguranță această statueta în repertoriul bronzurilor figurate de factură locală, din zona Dunării de Jos, iar datarea, în lipsa unor analogii clare, se circumscrie secolelor II–III p. Chr.

²⁷ I. Dontchéva, *Kult kim Hermes v Nicopolis ad Istrum i negovata teritoria (The Cult of Hermes on the Territory of Nicopolis ad Istrum)*, în *Izvestija Veliko Tărnovo*, XVII–XVIII, 2002–2003, p. 215–228; pentru analiza numismatică la nivelul provinciei, M. Iacob, *Culte și zeități în Moesia Inferior. 2. Hermes – evidența numismatică*, în *Pontica*, 35–36, 2002–2003, p. 409–422.

²⁸ B. Sultov, *Ancient Pottery Centres in Moesia Inferior*, Sofia, 1976, p. 55; G. Kabakčieva, S. Sultova, P. Vladkova, *Ceramics Centres on the Territory of Nicopolis ad Istrum 2nd–4th century*, Sofia, 1988, p. 31–32, nr. 181, fig. 181; J. Mladenova, *Neobnarodvani pametnisi na Hermes (Monuments inédits d'Hermès)*, în *Arheologija Sofia*, 4, 1967, p. 47, fig. 14.

²⁹ P. Georgiev, *Eine Gruppe von niedermösischen Statuetten. Beweismaterial für die Existenz einer unbekanntenen Ateliers: ein stilistisch-ikonographischer versuch*, în *Akten der 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen*, p. 168–169, fig. 5; pentru varianta clasică, *ibidem*, p. 170, fig. 14–15.

³⁰ A. Frova, *Antichi monumenti religiosi di Oescus (Bulgaria)*, în A. Dani (ed.), *Studi in onore di Federico M. Mistrorigo*, Vicenza, 1958, p. 76; L. Ognenova-Marinova, *Statuettes en bronze du Musée National Archéologique à Sofia (Statuettes de culte)*, Sofia, 1975, p. 96–97 (inv. 6127).

³¹ V. Naydenova, *La culture et l'art dans une ville provinciale – Ratiaria*, în *La ciudad en el Món Romà / La Ciudad en el Mundo romano. Actas XIV Congreso Internacional de Arqueología Clásica*, 2, Tarragona, 5–11/9/1993, Tarragona, 1994, p. 307.

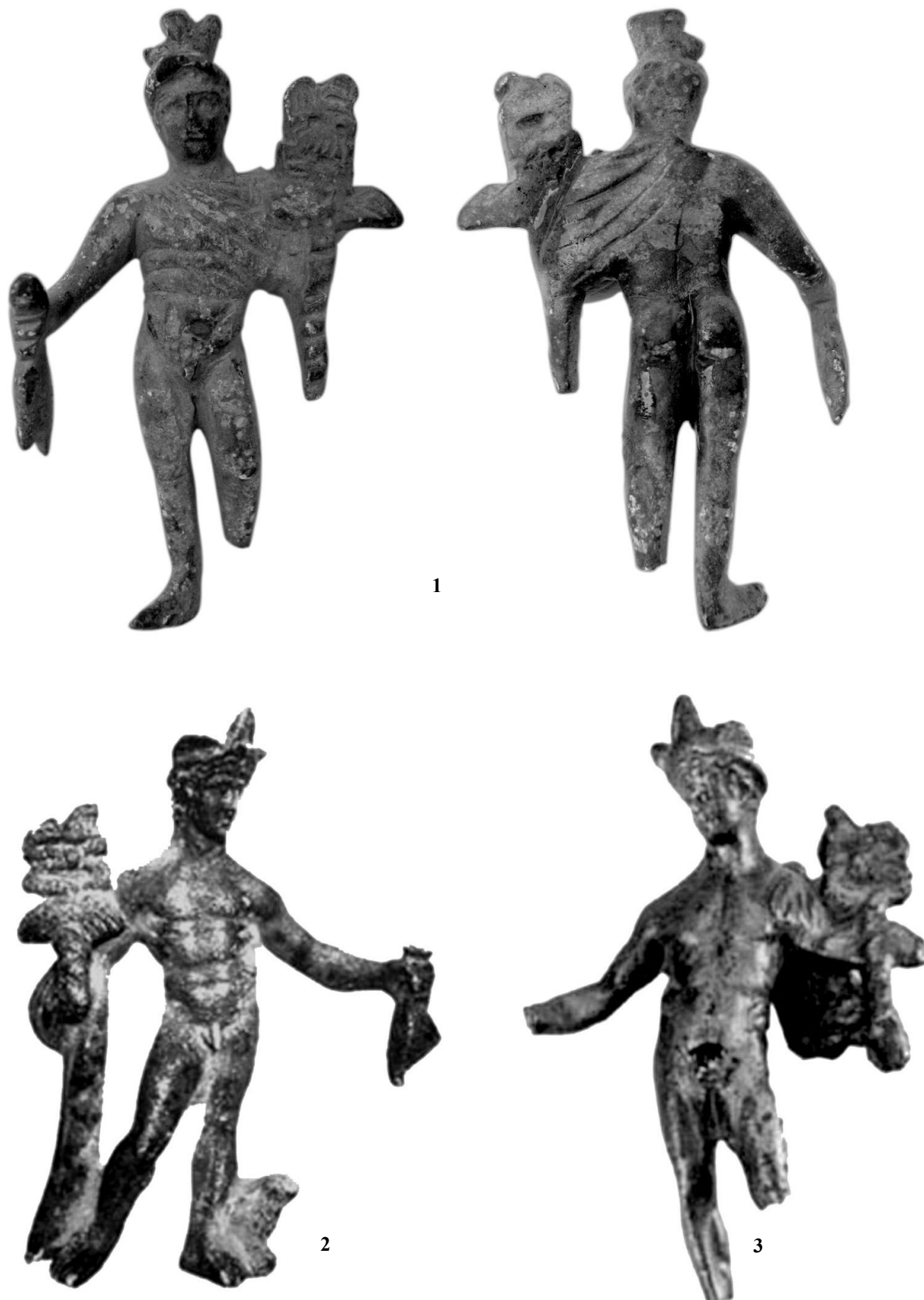
³² L. Ognenova-Marinova, *op. cit.*, p. 111, 113, nr. 120, 125; A. Dimitrova-Milceva, *Die Bronzefunde aus Novae (Moesia Inferior)*, Warszawa, 2006, p. 29, nr. 7.

³³ I. Vasilčin, *Bronzova plastika ot Tol' buhinski okrag (Bronzeplastik aus dem Bezirk Tolbuhin)*, în *Izvestija Varna*, 16 (31), 1980, p. 116, pl. I/1 (Muzeul Tolbuhin, inv. 971). Un *Mercurius-Thot* de bună factură se află în muzeul Dălgopol; vezi L. Lazarov, *Istoričeski Muzej Dălgopol. Dreven bronz katalog (Historical Museum – Dalgopol. Ancient Bronze Katalog)*, Spasena, 2001, p. 148, fig. 83 (inv. AA0106). *Mercurius* este bine atestat la Čatalka și Stara Zagora (Beroe-Augusta Traiana); vezi H. Bujukliev, *Pametnisi na Hermes ot Starazagorsko (Monuments d'Hermès de la région Stara Zagora)*, în *BIAB*, XXXIII, 1972, p. 190–194.

³⁴ L. Ognenova-Marinova, *op. cit.*, p. 111, nr. 121.

³⁵ L. Țeposu-Marinescu, C. Pop, *op. cit.*, p. 51.

³⁶ P. Georgiev, *op. cit.*, p. 168–169, fig. 5.

Pl. I. 1 – *Mercurius-Hermes-Toth* din colecția MINA Constanța. 2 – *Mercurius-Hermes-Toth* de la Sucidava (apud L. Țeposu Marinescu, C. Pop, *op. cit.*, pl. 19, nr. 32).
3 – *Mercurius-Hermes-Toth* de la Drobeta (*ibidem*, pl. 19, nr. 33).

MERCURIUS – HERMES-THOT.
A BRONZE STATUETTE FROM ROMAN DOBRUDJA

ABSTRACT

The authors present a bronze statuette representing *Mercurius-Thot*, discovered in an unknown place of the Roman Dobroudja (Moesia Inferior) and now included in the collections of the Constanta Museum of National History and Archaeology. The Egyptian *Mercurius* type has not yet been attested in the north of the province, but it is reflected in a series of discoveries coming from its south, where many monuments presenting this god, in fact one of the most popular divinities of the province's Pantheon, were found. Bronze statuettes of the god were discovered at Tomis, Durostorum, Oescus, Novae, Nicopolis ad Istrum, inside the manufacturing centre of Butovo and also in the Tolbuhin area. The spreading of these representations seems to be confined to the urban areas and the handicraft centres. Most of these statuettes can be regarded as import objects, but a series of them may be included in the inventory of local, provincial art products, to which the statuette presented above might also belong. A statuette of *Mercurius-Thot*, belonging to the so called „Gruppe Popovo”, might be a proof of this type of production in Moesia Inferior, besides the traditional areas of Egypt, Italy and Gaul.

FIGURE EXPLANATION

- Pl. 1. 1 – *Mercurius-Hermes-Toth* from Constanța Museum's collection.
2 – *Mercurius-Hermes-Toth* from *Sucidava* (*apud* L. Țeposu Marinescu, C. Pop, *op. cit.*, pl. 19, nr. 32).
3 – *Mercurius-Hermes-Toth* from *Drobeta* (*ibidem*, pl. 19, nr. 33)